

**Глобальний економічний розвиток
у контексті російсько-української війни**

Оксана ПАНЬКОВА,
Олександр КАСПЕРОВИЧ

**УКРАЇНСЬКИЙ ВОЛОНТЕРСЬКИЙ РУХ
В УМОВАХ ЗБРОЙНОЇ РОСІЙСЬКОЇ АГРЕСІЇ
В КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНИХ
ТА ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ
І МОЖЛИВОСТЕЙ ПІСЛЯВОЄННОГО
ВІДНОВЛЕННЯ КРАЇНИ**

Резюме

Розкрито візію розвитку українського волонтерського руху в умовах збройної російської агресії. Дослідницький фокус уваги зосереджено на виявленні основних трендів інституціоналізації та динаміці розвитку українського волонтерства на підґрунті використання можливостей сучасних цифрових, мережових, інформаційно-комунікативних технологій (ІКТ). Проаналізовано дві хвилі активізації українського волонтерського руху, що пов'язані з активною фазою збройного конфлікту на Донбасі (2014–2016 рр.) та повномасштабним вторгненням, що розпочалося з 24 лютого 2022 р. Розроблено та обґрунтовано комплексну структуру напрямів надання волонтерської допомоги ключовим цільовим групам – *українським військовим, ЗСУ* для зміцнення

© Оксана Панькова, Олександр Касперович, 2022.

Панькова Оксана, к. соц. н., доцент, пров. наук. співробітник, Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, Україна. ORCID 0000-0002-2003-8415. E-mail: pankovaiepr@gmail.com
Касперович Олександр, мол. наук. співробітник, Інститут економіки промисловості НАН України, м. Київ, Україна. ORCID 0000-0003-1169-9681. E-mail: a_kasp@ukr.net

обороздатності країни та *громадянам*, що постраждали від збройної агресії. Така структура застосовується як наскрізна аналітична схема в процесі дослідження різних аспектів українського волонтерства в умовах обох хвиль активізації збройного протистояння (2014–2016 рр. та 2022 р.). Визначено специфіку процесів інституціоналізації та платформізації українського волонтерства, розкрито зв'язок з інтегрованими цифровими ресурсами міжнародного волонтерства для допомоги Україні. Також акцентовано увагу на новітніх викликах глобального й локального масштабу, проблемах та можливостях розвитку українського волонтерського руху для посилення національної, економічної, соціальної, продовольчої безпеки держави; збереження людського потенціалу країни. Розкрито роль, значущість, можливості, основний інструментарій та функціонал залучення потенціалу ІКТ, цифрових, мережових технологій у волонтерській діяльності в сучасних умовах. Обґрунтовано, що потужний потенціал українського волонтерства разом з міжнародним волонтерством і благодійництвом на допомогу Україні – це вагомий чинник післявоєнного відновлення країни, що сприяє формуванню і зміцненню культури, миру та безпеки на міждержавному рівні, стимулює до формування оновленої системи колективної безпеки Європи та міжнародної співпраці.

Ключові слова

Волонтерський рух, інституціоналізація волонтерства, сучасні інформаційно-комунікативні та цифрові технології, збройна агресія.

Класифікація за JEL: H54, H56, H57, H80, I38, L31, L86.

4 рисунки, 21 літературне джерело.

Вступ

Україна проходить екзистенційне випробування війною, яку розв'язала Росія. У цій війні наша держава щодня зазнає безпрецедентних людських втрат, масштабних фінансово-економічних збитків, значного знищення промислово-інфраструктурного потенціалу, який створювали впродовж багатьох років.

Повномасштабна збройна агресія Росії проти України – це не тільки екзистенціальна загроза існуванню Української держави, це – справжній виклик світовій системі колективної безпеки, який генерує загрози глобального масштабу, перш за все в безпековій та гуманітарній сферах. Повномасштабне російське вторгнення на території України – це не локальна, а глобальна проблема, яка впливає на життєдіяльність міжнародної, передусім європейської, спільноти і стає найбільш серйозним викликом європейській стабільності та безпеці. Тому гідна відсіч збройній агресії та протидія її наслідкам потребує мобілізації наявних ресурсів на всіх рівнях – від локального до глобального.

Світова спільнота, підтримавши Україну у відсічі збройній агресії, демонструє високу згуртованість і готовність консолідувати допомогу для відбудови економіки, що постраждала. Союзники нашої держави, насамперед США та ЄС, уже фактично гарантують створення спільного довгострокового інструменту для відбудови інфраструктури, інституційної модернізації та економічної трансформації. В Україні анонсовано розробку та Стратегії післявоєнного відновлення, що сприятиме її прогресу як країни-кандидата у члени ЄС, буде підставою для отримання ресурсної та організаційної підтримки від залучення України до загальноєвропейських програм, єврорегіональної та транскордонної співпраці. Вже розробляється національний план дій післявоєнного відновлення країни (в квітні 2022 р. вже створено Національну раду щодо питань післявоєнного відновлення України указом Президента України).

Одним з найбільш потужних виявів мобілізації внутрішніх соціальних ресурсів громадянського суспільства є самоорганізаційні процеси, спрямовані на вирішення найгостріших проблем, що виникли у зв'язку зі збройною агресією та післявоєнним відновленням. Яскравим виявом такої самоорганізації був «спалах» волонтерської активності українців, що розкриває потужну силу громадянського суспільства як суб'єкта суспільних перетворень в Україні. Попередній досвід показав, що волонтерство – це гнучкий та ефективний внутрішній механізм соціальної самоорганізації громадян України, що мобілізує і спрямовує ресурси для збереження життя і здоров'я громадян, для вирішення гострих проблем соціально-економічного, безпекового й іншого характеру у критичних ситуаціях, у форс-мажорних обставинах.

Волонтерський рух в Україні має власну історію започаткування та розвитку, проте вписується в загальний контекст глобального масштабу. Перший спалах волонтерської активності, що охопив усю країну, відбувся наприкінці 2013 р. і з особливою силою розгорнувся у 2014–2016 рр. у зв'язку зі збройним конфліктом на Донбасі. Це перша хвиля вибухоподібного зростання волонтерського руху. Після цього кілька років тривало певне затишшя, у тому числі у виявах волонтерської активності громадян. На той час локалізація волонтерської допомоги зумовлювалася гострими потребами врятування життя людей окупованих територій, підтримки українських військовиків (добровольчих батальйонів, ЗСУ), допомоги вимушеним переселенцям із зони збройного конфлікту. Мобілізація ресурсів громадянського суспільства в Україні була реалізована саме через волонтерство у зв'язку із зовнішньою загрозою втрати територіальної цілісності української держави. Такий чинник не типовий для активізації волонтерського руху в інших країнах світу. Це – наша українська специфіка.

З 24 лютого 2022 р. повномасштабне вторгнення спричинило другу хвилю вибухоподібного «спалаху» волонтерського руху в Україні, що розкрився зразу, масово, з новою силою й потужністю. Набутий протягом 2014–2016 рр. досвід громадської самоорганізації був надзвичайно корисним. Власне, перед Україною постали виклики попередніх років, проте вони були незрівнянно більші за масштабом та гостротою й значно більші за руйнівною силою ворога. Широкомасштабна збройна агресія стала викликом не тільки для України, а й для всієї світової спільноти.

Постановка проблеми та огляд літератури

Окремий важливий аспект, що потребує предметного дослідження волонтерського руху в Україні, – це виникнення та розвиток нових форм взаємодії й комунікації його учасників, що базуються на використанні можливостей сучасних інформаційно-комунікаційних та мережевих технологій. Дослідження цих питань, пошук шляхів подальшого розвитку та залучення ресурсів волонтерства (з використанням сучасної технологічної бази) – це важливе завдання для науковців, практиків, громадських діячів, представників волонтерського руху і державних органів влади. У стратегічному вимірі мова йде про розкриття внутрішніх резервів українського суспільства через волонтерську діяльність в умовах обмежених ресурсів та збройної агресії, з урахуванням потреб подальшого післявоєнного відновлення України.

Дослідницька активність щодо вивчення природи українського волонтерського руху в умовах збройної агресії пов'язана з періодами розгортання воєнного протистояння. Так, перша масштабна хвиля досліджень збіглася з першою хвилею активізації волонтерського руху (2014–2016 рр.) у зв'язку зі

збройним конфліктом на Донбасі. Зокрема, серед досліджень «першої хвилі» можна виокремити наукові напрацювання Інституту соціальної та політичної психології (Слюсаревський, 2015), праці Д. Горелова та О. Корнієвського (2015), О. Балакіревої, Т. Бондар, Д. Дмитрука (2015) та ін. Як правило, більшість авторів розглядають волонтерство як вияв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства (Панькова, Касперович, Іщенко, 2016а), що має потужний внутрішній ресурсний потенціал (Панькова, Касперович, Іщенко, 2016b). Д. В. Веденєєв, О. В. Турчак у своїх працях розкривають ризики волонтерської діяльності (Веденєєв, Турчак, 2018) тощо.

Волонтерський рух під час пандемії не зупинився, а навпаки – доповнився новими формами діяльності, набули поширення форми онлайн волонтерства (Громадський простір, 2020). Громадянська залученість і український волонтерський рух в передвоєнний період все ще розвивалися¹.

Друга хвиля активізації волонтерства, пов'язана із повномасштабним російським вторгненням в Україну, знову актуалізувала дослідження цього явища, з огляду на масштаб та реальну роль, яку відіграє волонтерство у протистоянні збройній агресії та подоланні її наслідків. Так, думки та настрої українців, їх волонтерська та благодійницька залученість, соціальне самопочуття в умовах війни систематично заміряється соціологічною групою «Рейтинг» (Соціологічна група «Рейтинг», 2022). Фахівці Національного інституту стратегічних досліджень вивчають економічні засади сприяння згуртованості громад у нинішній період (НІСД, 2022а). Українська наукова спільнота разом з представниками органів державної влади активно проводять експертні дискусії щодо розроблення Стратегії післявоєнного відновлення України (НІСД, 2022b).

Дослідницька проблема полягає у формуванні цілісного бачення ключових трендів розвитку, ролі й значущості українського волонтерства як потужного внутрішнього ресурсу громадянського суспільства – активного суб'єкта, що протистоїть збройній російській агресії та долає її руйнівні наслідки. Основою формування цілісного бачення щодо перспективних напрямів розвитку волонтерської діяльності в Україні стає порівняння двох хвиль

¹ Про потужні позитивні зрушення у розвитку громадянського суспільства в Україні, зокрема волонтерства, благодійництва, свідчать результати заміру Світового індексу благодійності (World Giving Index) (Charities Aid Foundation, 2021). Так, з 2017 по 2021 р. Україна піднялася з 81-го на 20-те місце в Світовому індексі благодійності. Всі три показники (грошові пожертвування, допомога незнайомим людям та волонтерство) покращилися, і сукупний індекс склав 43% (для порівняння в 2018 році – 29%). Це дані нового Світового індексу благодійності, який представили CAF та Gallup's World View World Poll. Рейтинг відображає стан приватної благодійності за 2021 рік, коли в усьому світі вирувала пандемія коронавірусу Covid-19. Дослідження проводилося в 114 країнах, що становить близько 90% дорослого населення планети Земля. Збройна російська агресія простимулювала розвиток українського волонтерського і благодійницького руху.

«спалаху» волонтерства (активні фази: 2014–2016 рр. та 2022 р.), що дасть змогу виявити ключові тренди розвитку волонтерства та найбільш значущі чинники, що на нього впливають, виявити якісні зміни в організації волонтерської діяльності та на цій основі – обґрунтувати перспективні напрями його подальшого розвитку.

Метою дослідження є аналіз волонтерської діяльності в Україні в умовах двох хвиль збройного протистояння (2014–2016, 2022 рр.), визначення ключових трендів (зокрема – впливу цифровізації) в контексті національних та глобальних викликів, можливостей післявоєнного відновлення.

Виклад результатів дослідження

Основні цільові групи та напрями надання волонтерської допомоги в Україні в умовах збройної агресії 2014–2022 рр. Визначення структури основних напрямів та адресності надання волонтерської допомоги цільовим групам дає змогу розкрити зміст, динаміку та специфіку волонтерської діяльності в Україні протягом першої (2014–2016 рр.) та другої (після 24 лютого 2022 р.) хвиль збройної російської агресії. На сьогодні спрямованість українського волонтерства передусім стосується двох основних цільових груп громадян:

1) Збройні Сили України (ЗСУ), захисники, військовослужбовці – волонтерська допомога Збройним Силам України як у зоні активних бойових дій, так і в тилу.

2) громадяни, які постраждали внаслідок збройної агресії.

Комплексну структуру напрямів волонтерської діяльності в Україні щодо зміцнення обороноздатності країни, надання допомоги ЗСУ (як у зоні активних бойових дій, так і в тилу) представлено на рис. 1.

Однак волонтерська допомога в умовах повномасштабного вторгнення широко надається не лише військовим, а й громадянам України. Серед постраждалих від збройної агресії громадян України виокремлюють три основні підгрупи (рис. 2), кожна з яких має свої особливості, проблеми та потреби, а саме:

1) вимушені переселенці та їх сім'ї, що переїхали з тимчасово окупованих територій та прифронтових зон;

2) мешканці прифронтових та тимчасово окупованих територій, що не покинули своє місце проживання (як окремий адресат з цієї групи можна розглядати відповідні територіальні громади загалом – подекуди волонтери також допомагають на рівні громад, забезпечуючи, наприклад, ліками місцеві лікарні);

Рисунок 1

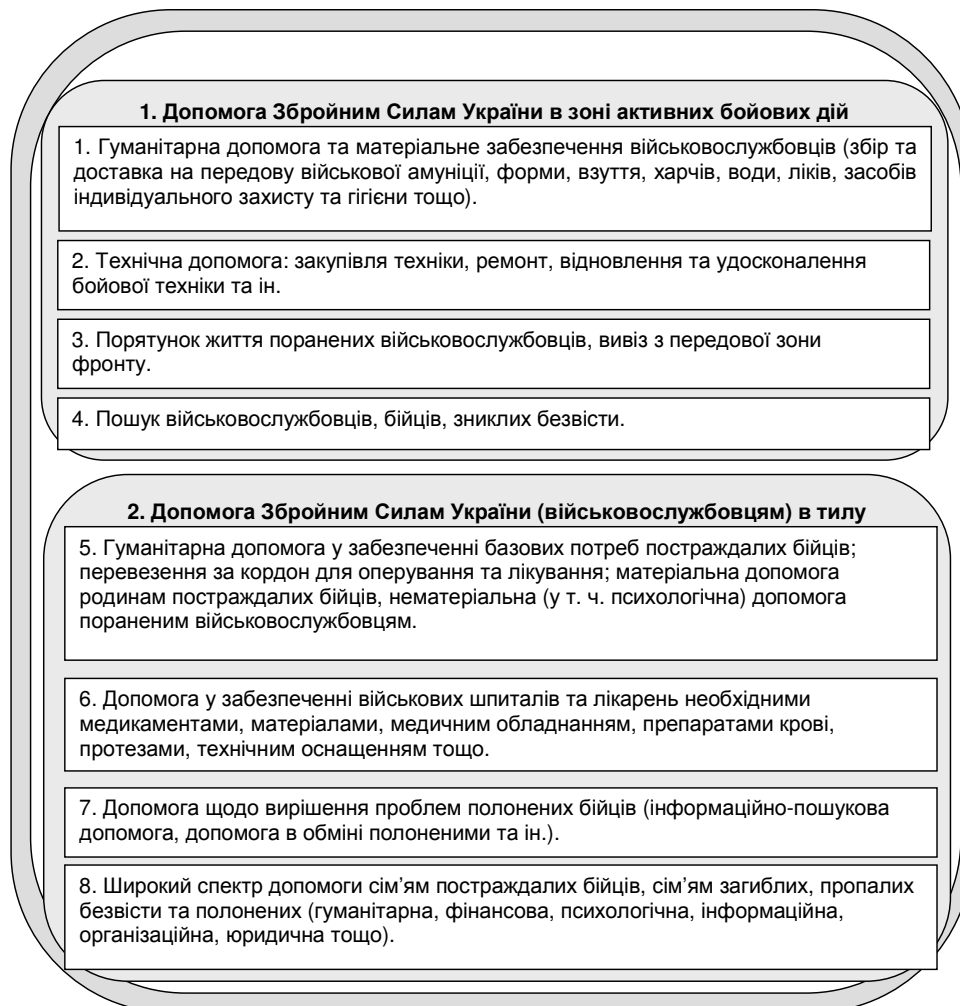
Комплексна структура напрямів волонтерської діяльності щодо зміцнення обороноздатності країни, надання допомоги Збройним Силам України

Рисунок 2

**Комплексна структура напрямів волонтерської діяльності
щодо надання волонтерської допомоги громадянам
та населенню України, які постраждали внаслідок
повномасштабної збройної агресії**

1. Допомога вимушеним переселенцям, що постраждалим від збройної агресії

1.1. Гуманітарна та фінансова допомога (грошова допомога, одяг, взуття, харчі, тимчасове житло, ліки та медичні послуги, засоби гігієни тощо).

1.2. Нематеріальна допомога (юридична, соціально-психологічна, інформаційна, організаційна).

1.3. Допомога у пошуку зниклих безвісти родичів та близьких.

2. Допомога громадянам в зоні активних бойових дій, на територіях тимчасової окупації.

2.1. Порятунк життя громадян в зонах активних бойових дій.

2.2. Допомога в евакуації до безпечних місць.

2.3. Гуманітарна та фінансова допомога (грошова допомога, одяг, взуття, харчі, ліки, засоби гігієни та ін.).

2.4. Нематеріальна допомога (юридична, інформаційна, психологічна, організаційна та ін.).

2.5. Допомога у пошуку зниклих безвісти родичів та близьких.

3. Допомога постраждалому населенню та громадам деокупованих українських територій.

3.1. Допомога у відновленні пошкодженого житла та інфраструктури.

3.2. Гуманітарна та фінансова допомога (грошова допомога, одяг, взуття, продуктові набори, гаряче харчування, ліки, засоби гігієни тощо).

3.3. Нематеріальна допомога (соціально-психологічна, юридична, інформаційна, організаційна та ін.).

3.4. Допомога у пошуку зниклих безвісти родичів та близьких.

3) населення звільнених (деокупованих) територій, що потребують допомоги у відновленні умов власного життя – перш за все житла, інфраструктури, доступу до користування найбільш необхідним – газом, водою, електроенергією, транспортом, медпослугами тощо.

За аналогією комплексну структуру напрямів волонтерської діяльності в Україні щодо надання волонтерської допомоги громадянам, які постраждали внаслідок повномасштабної збройної агресії, відображено на рис. 2.

Запропонована комплексна структура напрямів волонтерської діяльності щодо надання допомоги різним цільовим групам може служити наскрізною аналітичною схемою в процесі дослідження різних аспектів українського волонтерства в умовах двох хвиль збройного протистояння (2014–2016 рр. та 2022 р.) та подальшого обґрунтування пріоритетів, що спрямовані на розвиток волонтерства та залучення його потенціалу до подолання наслідків збройної агресії та подальшого післявоєнного відновлення України. Аналіз доцільно зосередити на динаміці розвитку волонтерської діяльності, порівнявши першу та другу її хвилі з точки зору двох основних аспектів:

1) зміни змісту та масштабів волонтерської діяльності (процеси, напрями та чинники інституціоналізації, зміни в цільових групах, напрями допомоги, конкретні аспекти допомоги, на яких фокусуються волонтери, та ін.);

2) особливості та основні напрями використання можливостей ІКТ та цифрових технологій у реалізації волонтерської діяльності в умовах збройної агресії.

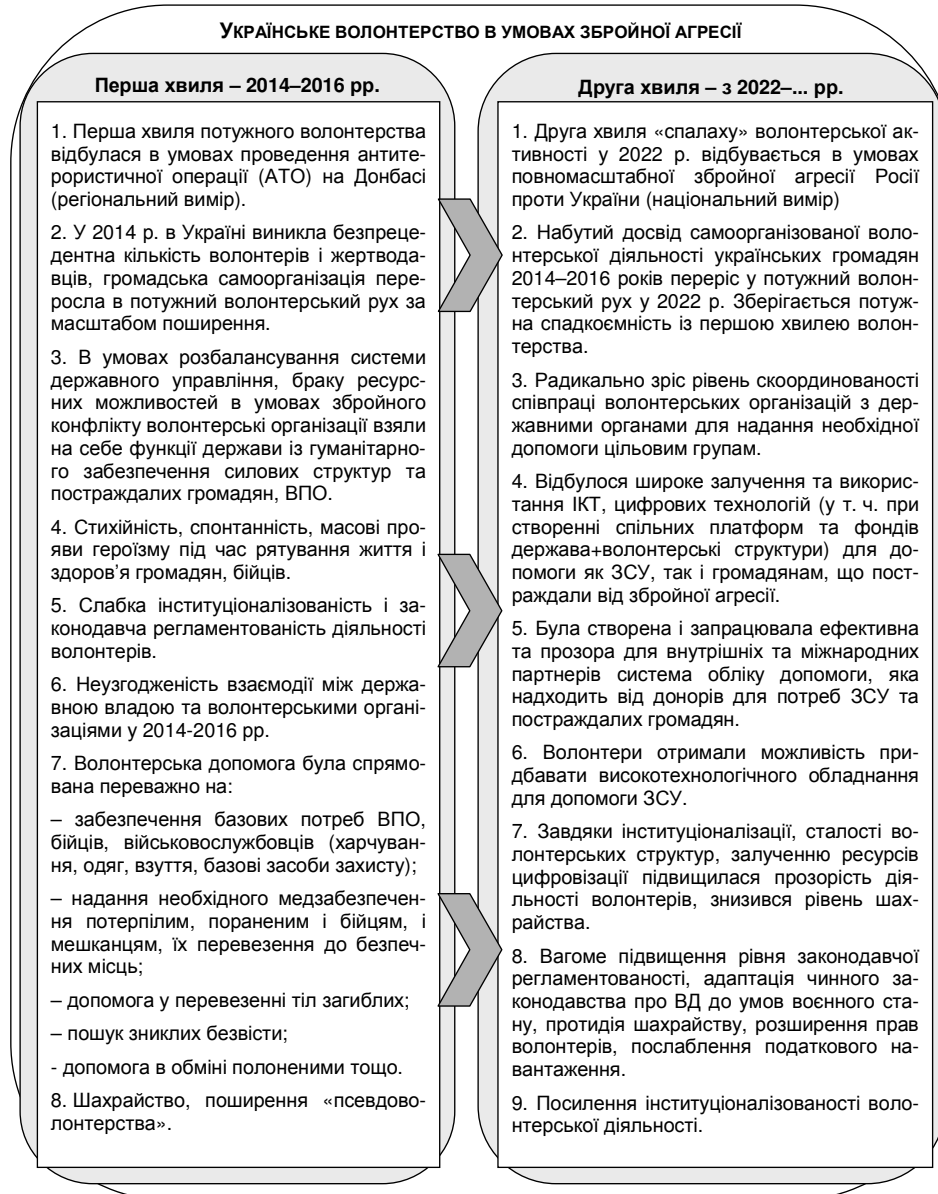
Ці два аспекти нерозривно взаємопов'язані, і напрями та форми інституціоналізації та трансформації волонтерського руху тісно корелюють із трансформаціями, що відбуваються в сфері сучасних ІКТ та цифрових технологій, розвиток яких безпосередньо впливає на організаційну та інформаційно-комунікативну складову волонтерської діяльності в Україні.

Швидке поширення та використання сучасних цифрових, інформаційно-комунікативних та мережевих технологій, втілення платформної ідеології в сферу волонтерства в Україні – це не наслідок форс-мажорної ситуації, пов'язаної з початком неоголошеної повномасштабної війни. Цей процес обумовлений внутрішньою логікою всебічного проникнення сучасних цифрових технологій фактично в усі сфери соціально-економічного життя суспільства (що з особливою силою виявилось й прискорилося в період пандемії COVID-19), в т. ч. поширилося на сферу волонтерства.

Порівняння особливостей надання волонтерської допомоги основним цільовим групам протягом першої та другої хвилі наведено на рис. 3.

Рисунок 3

Узагальнений порівняльний аналіз двох хвиль спалаху волонтерської активності допомоги ЗСУ та громадянам, що постраждали від збройної агресії

Як бачимо, процеси розвитку волонтерського руху в загальному вигляді можна описати тріадою «**інституціоналізація**» (як становлення потужних волонтерських структур, що володіють значним досвідом, організаційною та фінансовою спроможністю й характеризуються високим рівнем авторитету та довіри) – «**платформізація**» (як процес поєднання різноманітних аспектів та складових реалізації волонтерської діяльності за допомогою інтернет-платформ – інформаційно-комунікативних майданчиків, що забезпечують ефективну взаємодію всіх учасників – волонтерів, донорів / благодійників, державних органів та отримувачів допомоги) – «**мережізація**» (як процес поступового перенесення значної частини взаємодії у мережу Інтернет та поєднання всіх учасників у певну єдину розгалужену систему, яка має мережеву, а не ієрархічну структуру).

Очевидно, що платформізація та мережізація нерозривно пов'язані, з одного боку, із розвитком сучасних ІКТ та цифрових технологій, а з іншого – із можливостями та навичками суб'єктів волонтерської діяльності залучати потенціал цих технологій для взаємодії та реалізації своїх завдань.

У зазначеному контексті безумовний інтерес викликає розвиток використання сучасних ІКТ та цифрових технологій у волонтерській діяльності. В узагальненому вигляді основні зміни щодо використання можливостей ІКТ та цифрових технологій у першій та другій хвилях «спалаху волонтерства» (як у технологічному, так і в змістовному аспекті) наведено на рис. 4.

Як бачимо, використання ІКТ та сучасних цифрових технологій у волонтерській діяльності дійсно вийшло на якісно новий рівень, і саме це є одним із ключових чинників, що сприяв потужній інституціоналізації волонтерського руху в Україні.

У контексті зазначеної вище тріади «*інституціоналізація*» – «*платформізація*» – «*мережізація*» волонтерської діяльності проведений аналіз дає змогу визначити ключові тренди її розвитку в Україні як вияв певного «симбіозу» процесів розвитку волонтерства та розвитку сучасних технологій. Процеси ці відбуваються паралельно і синхронно, як у сфері власне волонтерської діяльності, так і в сфері ІКТ, коли використання можливостей ІКТ і цифрових технологій к реалізації волонтерської діяльності сприяє розвитку та інституціоналізації волонтерського руху в Україні протягом переходу від першої до другої його хвилі. Розуміння цих виявів створює необхідний дослідницький та організаційно-управлінський контекст, що дає змогу забезпечити системне бачення процесів розвитку волонтерської діяльності та є необхідною умовою прийняття ефективних управлінських рішень. Основні серед цих трендів такі:

1. Інституціоналізація волонтерської діяльності через її платформізацію шляхом створення інтернет-платформ, веб-порталів, інформаційно-комунікативних майданчиків, мета яких – поєднання ресурсів волонтерів, органів державної влади, донорів, благодійників, а також безпосередньо тих,

Рисунок 4

**Узагальнений порівняльний аналіз ключових змін
щодо використання можливостей ІКТ та цифрових технологій
у першій та другій хвилях волонтерства**

ВИКОРИСТАННЯ ІКТ ТА МЕРЕЖЕВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ПРОТЯГОМ ДВОХ ХВИЛЬ ВОЛОНТЕРСТВА

2014–2016 рр.

У цьому періоді смартфони та відповідні мобільні застосунки ще не були настільки поширеними, тому і технічні можливості були набагато більш обмеженими, ніж протягом другої хвилі волонтерства.

Основний інструментарій:

1. Мобільний зв'язок та різноманітні мобільні сервіси (голосовий зв'язок та СМС-сервіси, мобільний Інтернет).
2. Соціальні мережі (зазвичай Facebook, було поширеним використання мереж типу «ВКонтакте», що на той момент ще не були заблоковані в Україні).
3. Месенджери (на той момент переважно Viber та WhatsApp).
4. Електронна пошта та електронні дошки оголошень тощо.

Основні напрями використання ІКТ:

1. Обмін повідомленнями, голосовий зв'язок.
2. Збір коштів для ЗСУ за допомогою платних СМС.
3. Створення в соціальних мережах профільних волонтерських груп за різними напрямами (в тому числі – груп самопомоги).
4. Інформування та тематичні адресні розсилки.
5. Ведення онлайн-баз даних щодо потреб тих чи інших цільових груп, списки зниклих безвісти, загиблих та поранених.
6. Консультування за всіма питаннями, як онлайн, так і з використанням засобів мобільного зв'язку.
7. Вирішення організаційних питань щодо надання допомоги, як ЗСУ, так і постраждалим громадянам.

2022–... рр.

Мобільний зв'язок, відповідні мобільні застосунки та смартфон як базовий комунікаційний пристрій забезпечили можливість комунікації із користувачами для надання волонтерської допомоги за всіма її напрямками.

Основний інструментарій:

1. Платформізація волонтерської діяльності через створення веб-порталів, платформ, агрегованих інформаційно-комунікативних ресурсів для координації взаємодії суб'єктів.
2. Інституціоналізовані волонтерські ресурси в мережі Інтернет – сайти провідних волонтерських організацій та об'єднань.
3. Розширення можливостей соціальних мереж та месенджерів.
4. Спеціалізовані мобільні застосунки – доступ до державних послуг та інформації, мобільний банкінг, універсальні платіжні платформи, геолокаційні сервіси та ін.

Основні напрями використання ІКТ:

1. Просування в Інтернеті проектів щодо допомоги ЗСУ та постраждалим громадянам за різними напрямами.
2. В рамках соціальних мереж – створення профільних волонтерських груп та спільнот та підтримка їхньої діяльності.
3. Збір коштів на допомогу ЗСУ та постраждалим (насамперед за допомогою інтернет-банкінгу та платіжних платформ).
4. Ведення онлайн-баз даних щодо потреб тих чи інших цільових груп волонтерської допомоги.
5. Інформування через відповідні групи чи тематичні чат-боти в месенджерах.
6. Онлайн-консультування за широким колом питань (насамперед – постраждалих громадян).
7. Забезпечення прозорості та підзвітності діяльності.
8. Розвідка (із використанням можливостей сучасних мобільних застосунків та месенджерів).

хто потребує волонтерської допомоги, через створення єдиного для всіх інформаційно-комунікативного простору. Прикладів платформізації взаємодії ключових суб'єктів, задіяних у реалізації волонтерської діяльності та отриманні допомоги, дуже багато: **онлайн платформа «Люди для України»**; провідним мережевим волонтерським ресурсом є **онлайн-платформа «Волонтерство в Україні»** (Волонтерство в Україні, 2022) – онлайн-портал, який синтезує ресурси волонтерства по всій Україні і є інформаційно-комунікативним майданчиком взаємодії волонтерів, громадян, що потребують допомоги, з неприбутковими громадськими та благодійними організаціями; платформа дає можливості здійснювати волонтерську діяльність в міжнародних організаціях; **онлайн платформа «Робота в тилу»** (Робота в тилу, 2022), яка допомагає у пошуку волонтерів тим, кому потрібні «вільні руки», та в пошуку ініціатив тим, хто хоче допомогти. Таких платформ багато, ми зупинилися на основних.

2. Інституціоналізація та платформізація міжнародного волонтерства та благодійництва для допомоги Україні в умовах збройної агресії. Перелік основних міжнародних інформаційних платформ і ресурсів (Career Hub, 2022):

2.1. **CLEAR Global та Translators without borders** запустили програму для підтримки українських біженців, у рамках якої будуть перекладати письмові документи щодо безпеки й захисту мігрантів, їхнього доступу до різноманітних послуг, розпорядження та вказівки ООН тощо.

2.2. Портал **UA Aid Center** зібрав онлайн-каталог контактів та адрес понад 350 верифікованих центрів і складів для допомоги українцям у 23 країнах світу, 19 перевірених організацій, які збирають кошти та спрямовують їх на допомогу армії та цивільному населенню. На порталі також розміщено перелік найбільш необхідних речей для військових, медиків і цивільних.

2.3. Інформаційні платформи **Help People Leave Ukraine, Tarjimyly** шукають волонтерів, які можуть прийняти українців у себе вдома, допомогти їм з одягом, їжею чи автомобільними перевезеннями. Щоб уникнути шахрайства та інших злочинних дій щодо українських біженців усі, хто вперше пропонує допомогу, мусять підтвердити свою особистість.

2.4. Інформаційна платформа **Support Ukraine Now** містить інформацію про офіційні фонди збору коштів, запити про допомогу, розміщення українців за кордоном.

2.5. Сервіс **Shelter for Ukraine** допомагає евакуйованим українцям знайти тимчасове житло за кордоном, а волонтерам – запропонувати своє помешкання для прихистку.

2.6. Інформаційний сайт **Russia invaded Ukraine** містить інформацію про ситуацію в Україні, перебіг військових дій та інструкції як допомогти і підтримати Україну в протистоянні з російським агресором.

2.7. **Онлайн-хаб Ukraine Helpers** спрямована акумулювати найбільш нагальні потреби українців під час війни (необхідні речі за запитами офіційних організацій; адреси складів для прийому гуманітарної допомоги в різних країнах світу; перелік благодійних фондів та організацій в Україні і за кордоном; перелік житла тощо), допомагати можуть люди зі всього світу.

2.8. **Лінія гуманітарної пошти від «Нова Пошта Глобал»** працює для волонтерських організацій та людей з усього світу, які бажають допомогти Україні. Волонтери мають лише надіслати або привезти речі на один із закордонних складів у своїй країні.

2.9. **Міжнародний гуманітарний штаб при Львівській митниці «Допомогти UALviv»** спрямовує свою діяльність на допомогу українській армії.

2.10. **MacPaw Development Foundation** – громадська організація займається отриманням і розповсюдженням продуктів харчування, медичних товарів, засобів гігієни та іншої гуманітарної допомоги тим, хто її потребує.

3. **Інституціоналізація волонтерської діяльності** через виникнення потужних **інституціоналізованих волонтерських інтернет-ресурсів, порталів** (сайти провідних волонтерських організацій та об'єднань – «Крила Фенікса», «Повернись живим», «Армія SOS», «Донбас SOS», «Благодійний фонд Сергія Притули», «Народний проект» (People's Project) та ін. Головна ознака цих ресурсів та пов'язаних з ними волонтерських структур – надзвичайно високий авторитет та рівень довіри, які стали результатом їхньої продуктивної діяльності з першої хвили – 2014–2016 рр. Вони володіють тим, що в соціології називають «інституціональною довірою», наявність якої суттєво підвищує ефективність, масштаб та оперативність взаємодії. В складних кризових ситуаціях саме довіра має надзвичайно велике значення для дієвого об'єднання зусиль суб'єктів взаємодії й вирішення найбільш гострих проблем.

4. **Інституціоналізація волонтерства** через розширення спектра напрямів волонтерської діяльності, виникнення специфічних напрямів, **основою та необхідною умовою яких є максимальне використання сучасних ІКТ, мережевих та цифрових технологій**. Цифрове та мережеве середовище є полем для виникнення й розвитку онлайн-волонтерства, для реалізації багатьох напрямів волонтерської діяльності – насамперед для протидії в інформаційній війні, наданні інформації щодо дій противника, пошуку зниклих безвісти, розвідницькій діяльності та ін. (наприклад телеграм-канали (Інтернет Війська України, 2022; IT Army of Ukraine, 2022), соціальні мережі, інтернет-сторінки волонтерських організацій, де розміщується оперативна й актуальна інформація про війну, про потреби військовослужбовців і вимушених переселенців). В Україні створено й діє медійний майданчик Волонтерський Інформаційний Фронт (ВІФ, 2022) для підтримки волонтерських організацій, координації їхньої діяльності для надання допомоги військовим ЗСУ.

5. Ключовий техніко-технологічний тренд у використанні можливостей ІКТ, цифрових та мережових технологій волонтерами полягає у **перенесенні значної частки взаємодії у сферу використання мобільних пристроїв (насамперед – смартфонів)** – через впровадження мобільних версій сайтів, соцмереж та різноманітних мобільних застосунків. Цьому сприяло масове поширення смартфонів як основних та при цьому – комплексних індивідуальних комунікаційних засобів, із відповідним розвитком мобільного інтернету, засобів медіа, геолокації та ін. Основою цього тренду є зростання швидкості та доступності мобільного інтернету. Відповідно до цього техніко-технологічного тренду волонтерство отримує потужну підтримку в мережі не тільки через профільні платформи, а, наприклад, через впровадження відповідних мобільних застосунків (Громадський простір, 2022a), розповсюдження пам'яток та інструкцій щодо залучення до волонтерської діяльності громадян (Українська волонтерська служба, 2022). Також розглядаються питання щодо розвитку взаємодії волонтерів із місцевою владою, зокрема – через механізми соціального замовлення (Громадський простір, 2022b).

Отже, в умовах повномасштабної збройної агресії сучасні мережові цифрові технології та ІКТ дають змогу здійснювати стратегічні та тактичні комунікації та в багатьох випадках є майже єдиним засобом збереження взаємодії, згуртування та координації спільних зусиль партнерів, спільнот, організацій для забезпечення плідної співпраці щодо надання допомоги. Без цих технологій велика кількість напрямів діяльності, проектів, ініціатив щодо допомоги армії та населенню були би неможливі. Домінування молоді серед тих, хто залучений до певної форми волонтерства, свідчить, по-перше, про наявність значного потенціалу щодо подальшого розвитку волонтерства в Україні та, по-друге, – про перспективність використання у волонтерській діяльності саме новітніх мережових технологій, з використанням яких молодь добре обізнана. Отже, в Україні існує потужна соціальна база щодо подальшого розвитку волонтерства, яка орієнтована на використання можливостей сучасних цифрових та ІКТ.

Висновки

1. Волонтерський рух в Україні, що активізувався в умовах збройної агресії, – це вияв потужного внутрішнього ресурсу громадянського суспільства, згуртованості активних, свідомих громадян, волонтерських організацій і об'єднань в Україні та за її межами сформував нову культуру, спрямовану на поширення цінностей миру, безпеки, відповідальності, гуманізму.

2. Набутий українським суспільством досвід волонтерства як першої, так і другої хвилі надзвичайно цінний з точки зору як мобілізації внутрішніх ресурсів громадянського суспільства щодо вирішення поточних завдань та

подолання викликів, так і в стратегічній перспективі як важливий соціальний інструмент післявоєнного відновлення країни, як потужний напрям розвитку громадянського суспільства в Україні і, відповідно, становлення її як сучасної європейської держави.

3. Результати проведеного дослідження свідчать про масштабне та постійно збільшуване використання потенціалу сучасних ІКТ, цифрових та мережових технологій в організації волонтерства в Україні, з чітко вираженою тенденцією до його інституціоналізації через процеси платформізації та мережізації волонтерської діяльності.

4. Ключові тренди розвитку українського волонтерства на цьому етапі такі:

- значне підвищення рівня інституціоналізації волонтерського руху, формування потужних волонтерських структур із високим рівнем авторитету та довіри; значною мірою «відсіялись» ситуативні та випадкові псевдоволонтерські структури;
- суттєво зросли (та зростають) спектр та масштабність допомоги, організаційна та фінансова спроможність волонтерських організацій;
- радикальне підвищення ступеня використання можливостей сучасних ІКТ та мережових технологій, платформізації волонтерської діяльності, які становлять комунікативну й технологічну основу організації взаємодії як у межах самої волонтерської спільноти, так і в колі взаємодії з цільовими групами та донорами й сприяють об'єднанню зусиль всіх партнерів (у т. ч. органів державної влади), значне зростання кількості користувачів волонтерських інтернет-ресурсів.

5. Зазначені ключові тренди значною мірою дають змогу визначити напрями державної політики щодо розвитку волонтерського руху в Україні в контексті національних та глобальних викликів, протистояння збройній агресії та можливостей післявоєнного відновлення України.

6. Український досвід волонтерства показав свою роль та значущість у посиленні національної, економічної, соціальної, продовольчої безпеки держави; у збереженні людського потенціалу країни, у зміцненні обороноздатності країни та подоланні руйнівних наслідків війни.

7. Потужний потенціал українського волонтерства разом з міжнародним волонтерством і благодійництвом, що спрямовано на допомогу Україні, становить підґрунтя післявоєнного відновлення країни, сприяє формуванню і зміцненню культури миру та безпеки на міждержавному рівні, стимулює до формування оновленої системи колективної безпеки Європи та міжнародної співпраці.

Список використаної літератури

- Балакірева О., Бондар Т., Дмитрук Д. (2015). Ставлення до переселенців і волонтерської діяльності. Український інститут соціальних досліджень ім. О. Яременка, Центр «Соціальний моніторинг», 2015. URL: <http://www.uisr.org.ua/img/upload/files/Settlers%20and%20volunteering.pdf>
- Веденєєв Д. В., Турчак О. В. (2018). Волонтерський рух в Україні в ході російсько-української війни: ризики праці та форми державного і громадського визнання. Військово-науковий вісник. Львів, 2018. Вип. 30. С. 206–216. URL: <http://vov.asv.gov.ua/article/view/153726>
- Верховна Рада України (2022). Указ Президента України «Питання Національної ради з відновлення України від наслідків війни» від 21.04.2022 № 266/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/266/2022#Text>
- ВІФ (2022). Некомерційна організація «Волонтерський Інформаційний Фронт (ВІФ)». URL: <https://www.facebook.com/vif.krop/>
- Волонтерство в Україні (2022). Платформа «Волонтерство в Україні». URL: <https://platforma.volunteer.country/>
- Горелов Д. М., Корнієвський О. А. (2015). Волонтерський рух: світовий досвід та українські практики: аналіт. доп. Київ : НІСД, 2015. 36 с. URL: <https://niss.gov.ua/sites/default/files/2015-02/volonter-697e4.pdf>
- Громадський простір (2020). 5 інсайтів від українських НУО під час пандемії коронавірусу. Центр допомоги під час коронавірусу за підтримки проекту ПРООН «Громадянське суспільство задля розвитку демократії та прав людини в Україні». URL: <https://www.prostir.ua/m/?id=252156>
- Громадський простір (2022a). Оновлення в додатку «Волонтер-2.0.0». URL: <https://www.prostir.ua/?news=onovlennya-v-dodatku-volonter-2-0-0>
- Громадський простір (2022b). Як волонтерським центрам почати залучати кошти з місцевих бюджетів. URL: <https://www.prostir.ua/?library=yak-volonterskym-tsentram-pochaty-zaluchaty-koshty-z-mistsevyh-byudzhetiv-instruktsiya>
- Інтернет Війська України (2022). Телеграм-канал «Інтернет Війська України». URL: <https://t.me/ivukr>
- ІСПП (2015). Взаємодія держави і суспільства, символічний простір народу та українсько-російські взаємини у дзеркалі громадської думки. Жовтень 2015: інформаційний бюлетень / за ред. М. М. Слюсаревського. Інститут соціальної та політичної психології, 2015. URL: <https://ispp.org.ua/2020/06/13/informacijnij-byuleten-vzayemodiya-derzhavi-i-suspilstva-simvolichnij->

prostir-narodu-ta-ukra%D1%97nsko-rosijski-vzayemini-u-dzerkali-gromadsko
%D1%97-dumki-za-danimi-vseukra%D1%97nskogo-reprezentat/

- НІСД (2022a). Економічні засади сприяння згуртованості громад. Національний інститут стратегічних досліджень, 2022. URL: <https://niss.gov.ua/publikatsiyi/analitychni-dopovidi/ekonomichni-zasady-spryyannya-zhurtovanosti-hromad>
- НІСД (2022b). Експертна дискусія «Стратегія повоєнного відновлення України». Національний інститут стратегічних досліджень, 2022. URL: <https://niss.gov.ua/news/novyny-nisd/ekspertna-dyskusiya-stratehiya-povoyennoho-vidnovlennya-ukrayiny>
- Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. (2016a). Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. *Український соціум*. № 2 (57). 2016. С. 25–40. DOI: <https://doi.org/10.15407/socium2016.02.025>
- Панькова О.В., Касперович О.Ю., Іщенко О.В. (2016b). Ресурсний потенціал волонтерського руху українського суспільства: дослідницька розвідка. *Український соціум*. № 1 (56). – 2016. – С. 65-74. DOI: <https://doi.org/10.15407/socium2016.01.065>
- Робота в тилу (2022). Платформа пошуку роботи і волонтерства «Робота в тилу». URL: <https://v-tylu.work/>
- Соціологічна група «Рейтинг» (2022). Дослідження. URL: <https://ratinggroup.ua/research/ukraine/>
- Українська волонтерська служба (2022). Допомогти та не нашкодити. Як стати волонтером під час війни. URL: <https://suspilne.media/231159-dopomogti-ta-ne-naskoditi-ak-stati-volonterom-pid-cas-vijni/>
- Career Hub (2022). Досвід волонтерських рухів, способів об'єднання, підтримки та напрямів допомоги, довкола яких об'єднуються українців за кордоном. URL: <https://careerhub.in.ua/dosvid-volonterskikh-rukhiv-sposobiv/>
- Charities Aid Foundation (2021). CAF WORLD GIVING INDEX 2021 A global pandemic special report June 2021. URL: https://www.cafonline.org/docs/default-source/about-us-research/cafworldgivingindex2021_report_web2_100621.pdf
- IT Army of Ukraine (2022). Телеграм-канал «IT Army of Ukraine». URL: <https://t.me/itarmyofukraine2022>

Стаття отримана: 9 вересня, 2022.
Стаття рецензована: 19 вересня, 2022.
Стаття прийнята: 23 вересня, 2022.